

Grotere bestuurlijke eenheden van parochies en categorisering van kerkgebouwen

DCRK-notitie bij de Vervolgnota Nieuwe Tijden Nieuwe Wegen

Het gaat om de toekomst!

De belangrijkste reden om een vervolgnota op de diocesane beleidsnota *Nieuwe Tijden Nieuwe Wegen* (mei 2004) te schrijven en daarin een aantal concrete maatregelen voor te stellen, is de zorg van de bisschop voor **de continuïteit van de presentie van de R.K. Kerk in het hele territorium van ons diocees** op de langere termijn. Die zorg wil hij met de parochies delen: hoe kunnen we in de provincie Noord Holland en een deel van Zuidelijke Flevoland er garant voor staan dat:

- het Evangelie verkondigd blijft worden,
- kerkelijke participatie mogelijk blijft, m.n. de Eucharistie gevierd kan worden en het aanbod van de Sacramenten en van het pastoraat gewaarborgd blijft, en
- zoekende mensen een goed aanbod kunnen vinden?

De oorzaak van die zorg is gelegen in het feit dat onze Kerkgemeenschap kleiner wordt. Dat is een proces dat al enkele decennia gaande is en nog steeds door gaat (zie verder). Ook het aantal priesters, diakens en pastoraal werkers is niet groot genoeg om presentie in alle parochies te kunnen garanderen, terwijl dit essentieel is voor elke geloofsgemeenschap.

Met de teruglopende participatie zullen ook de inkomsten van de parochies afnemen, terwijl de kosten jaarlijks stijgen. Met name de personeelskosten, naast de honorering van priesters, diakens en pastoraal werkers ook voor andere functies zoals kerkmusici, (gemiddeld bijna 30 % van de lasten van een parochie) en het onderhoud van de kerkgebouwen (gemiddeld ruim 40%) nemen een steeds groter aandeel van het beschikbare budget van de parochie.

1. Nieuwe Tijden Nieuwe Wegen

De nota *Nieuwe Tijden Nieuwe Wegen* van mei 2004 schetste een nieuw beleidskader voor de toekomst.

In de nota wordt onderkend dat de samenleving verandert. Dat mensen veranderen ten gevolge van een proces van individualisering, secularisering en toegenomen mobiliteit. Zij zijn nog wel (of weer) op zoek naar spiritualiteit en de zin van hun bestaan, maar vinden daarbij niet of niet meer gemakkelijk de weg naar de Kerk en het parochieleven. Recente historische reflecties op de periode vanaf het Tweede Vaticaans Concilie wijzen ook naar de kerkgemeenschap zelf die wellicht te snel en te rigoureus met kerkvernieuwing is omgegaan.

De nota vraagt ook aandacht voor een ruimer begrip van 'communio': de Kerkgemeenschap is groter dan de parochie. De jongere generaties, de migrantengemeenschappen en nieuwe bewegingen hebben geen vanzelfsprekende band met de structuur en indeling van onze parochies.

Ten slotte onderstreept de nota de grote waarde van ieders inbreng (het algemeen priesterschap), maar vraagt ook blijvende aandacht voor de viering van de Eucharistie en consequent daaraan voor het ambtelijk priesterschap. Dat is de essentie van onze Kerk.

Vanuit bovengenoemde overwegingen richt de nota *Nieuwe Tijden Nieuwe Wegen* de focus voor de toekomst dus niet meer op de afzonderlijke parochie, maar op **de regio**: een groter kerkelijk en maatschappelijk verband, waarbinnen we verhopend dat de kerkelijke presentie in ieder geval wordt gegarandeerd, waar door enige concentratie een aanbod van liturgie en missionaire activiteiten gewaarborgd is en activiteiten, waar een afzonderlijke parochie te klein voor wordt, kunnen worden voortgezet.

2. Voortgaand proces

Zoals gezegd is het proces van ontkerkelijking al enige decennia gaande. Maar juist omdat het zo geleidelijk gaat, is het lastig een geschikt moment te vinden om maatregelen te nemen. Nu kun je niet heel het kerkelijk leven alleen afmeten aan het kerkbezoek. Het is daarentegen wel een gegeven dat over vele jaren bekend is, dat jaarlijks door de parochies zelf aan het KASKI wordt doorgegeven en een graadmeter waaraan het proces van teruggang goed zichtbaar te maken is.

Er komen jaarlijks 3 à 4 procent minder mensen naar de kerk. Op één jaar zegt dat niet zoveel, maar over een paar decennia gemeten geeft dat een ander beeld. Zorgelijk wordt het wanneer je een dergelijk trend doorrekent naar 2020. Dat jaar komt sneller dichterbij dan men denkt. Dan wordt de noodzaak om op enig moment maatregelen te nemen overduidelijk.

In de jaren rond 1970 waren er in ons bisdom 720.000 katholieken waarvan 50%, 360.000 mensen, in het weekend naar de kerk ging. In 2010 moeten we vaststellen dat het aantal katholieken afgenomen is tot 465.000, waarvan 7%, 33.000 mensen, de kerk bezoekt.

We hebben het KASKI gevraagd deze trend door te rekenen naar het jaar 2020. Verwacht mag worden dat het dan om 398.000 katholieken gaat, waarvan 4.3% (ruim 17.000) naar de kerk gaat.

Enkele getallen in beeld:

	1970	2010	2020 (prognose)
Katholieken in ons bisdom	720.000	465.000	398.000
Parochies	220	162	ong. 50 à 55
Kerkgangers	360.000	33.000	17.000
Percent. kerkgang	50%	7%	4.3%
Kerkgangers per gebouw	1700	170	x

Sinds 1970 is het aantal parochies wel iets afgenomen. Waren er toen 220 parochies, nu hebben we er 162 (sommige met meer kerkgebouwen!). Typerend is in ieder geval dat er in het verleden zo'n 1700 mensen gemiddeld in een weekend in een kerk kwamen. Nu zijn dat gemiddeld 170 mensen per kerkgebouw. Toen waren de zitplaatsen dus meerdere keren bezet in 4 of 5 vieringen, nu is het kerkgebouw (zeker bij meerdere weekendvieringen) een 'veel te ruime en te dure jas'!

3. De aanpak in de regio's

Met de voorstellen uit de beleidsnota *Nieuwe Tijden Nieuwe Wegen* zijn een aantal regio's zelfstandig aan de slag gegaan. In andere regio's heeft het bisdom/ de DCRK middels een bezoek aan het regio-overleg, in de vorm van een visitatie, de noodzaak van een reorganisatie inzichtelijk proberen te maken. Daardoor zijn er processen op gang gekomen. Weer andere regio's volgen de ontwikkelingen wel, maar zien de noodzaak tot een bijstelling van de organisatie en het beleid veel minder.

In feite betekent dit dat er een grote mate van ongelijktijdigheid is ontstaan. Er zijn regio's die uit één parochie bestaan (terwijl er voorheen bijv. 6 waren), maar ook regio's met nog 9 zelfstandige parochies.

Het grootste verschil zit in de context. In een stedelijke situatie kun je eenvoudiger naar een groter verband 'opschalen' dan op het platteland. In de dorpen wordt door de gelovigen het eigen kerkgebouw gekoesterd en ervaren alle dorpingen het kerkgebouw als beeldbepalend.

Terwijl het beleidskader de regio blijft en de priesters, diakens, pastoraal werkers en catechisten (bijna) altijd een benoeming voor de regio hebben, is het met het oog op de geleidelijkheid van dit

veranderingsproces soms beter een tussenvorm te zoeken door in een regio een aantal parochies samen te voegen.

4a. Voorstellen t.a.v. het aantal parochies

De DCRK heeft naar het aantal parochies gekeken in de regio's en wil met de regio's in overleg treden over het – al dan niet partieel - samenvoegen van parochies. We denken het aantal bestuurlijke eenheden - d.m.v. een fusie of onder één bestuur in Personele Unie - terug te kunnen brengen tot ongeveer 50.

Het voordeel daarvan is dat:

- daardoor een goede impuls gegeven kan worden aan het ontwikkelen en afstemmen van het beleid in (een deel van) de regio (we nemen daarbij aan dat de PCI's in dit proces volgen);
- het scheelt in de belasting van de pastoor of administrator die nu voorzitter is van verschillende parochiebesturen, en
- het gemakkelijker wordt om vanuit het beschikbare vrijwilligerskader nieuwe leden voor een dergelijk bestuur te werven.

Voor zover er al geen plannen in de regio's zelf zijn, zal de DCRK een voorstel aan de parochies per regio doen om tot grotere eenheden te komen.

Het meeste resultaat wordt gehaald uit een fusie van parochies. Dat heeft dan ook onze voorkeur. In de Vervolnnota wordt daarbij als ingangsdatum: 1 januari 2014 genoemd.

Er kunnen argumenten zijn om toch eerst te kiezen voor één bestuur in Personele Unie van verschillende parochies. We zien dat als een opmaat naar een fusie. Parochies moeten zich realiseren dat het proces van samengaan daarmee wel extra wordt belast en verlengd.

In andere bisdommen met grotere parochieverbanden en met meer locaties dan er in onze regio's zijn, zien we het fenomeen van locatieraden ontstaan. Daar kiezen we uitdrukkelijk niet voor, omdat dan teveel de oude situatie onder een nieuwe naam wordt voortgezet. Wel is het van belang dat er een beheerder is per kerklocatie, die al dan niet met een kleine commissie en een bepaald budget, onder verantwoordelijkheid van het parochiebestuur praktische zaken voor en rond een kerkgebouw kan regelen zoals: uitgave voor koffie en thee, bestellen van kaarsen, onderhoud van de tuin e.d.

4b. Voorstellen m.b.t. de kerkgebouwen

Aansluitend bij de richtlijnen over Liturgie zijn wij ons ervan bewust dat sommige priesters, m.n. voor wat betreft het liturgisch aanbod, de verschillende parochiegemeenschappen als aan elkaar evenwaardig willen beschouwen. Toch wil de bisschop – o.a. gelet op de ontwikkeling in de kerkelijke participatie - enige concentratie nastreven m.b.t. de liturgie.

We onderscheiden in de regio's drie categorieën kerkgebouwen (voor het gemak noemen we ze A, B en C. Dat zegt dus alleen iets over het gebouw en niet over de gemeenschap!):

- A – Kerkgebouwen (ongeveer 60). Dat zijn de kerkgebouwen waar we voor de langere termijn de beste mogelijkheden en toekomstkansen zien. Daar wordt op een vast tijdstip op de zondagen altijd de Eucharistie gevierd. Ook de kerkelijke hoogtijdagen: Kerstmis, het Paastriduüm in de Goede Week, Pasen, Pinksteren en de vieringen van de Tweede Kerst-, Paas- en Pinksterdag worden hier altijd gevierd. We hebben daarbij gelet op ligging in de regio, uitstraling, toekomstkansen, bereikbaarheid e.d.;
- B - Kerkgebouwen (ongeveer 70). Dit zijn kerkgebouwen waar nog een redelijk draagvlak aan kerkgangers aanwezig is, en die qua ligging voor dorp, wijk of regio een onmisbare rol vervullen. Wel is voorwaarde dat er tenminste één of tweemaal per maand in het weekend eucharistie gevierd kan worden. In hoeverre daarnaast in de andere weekenden een woord - en communieviering nodig en mogelijk is, zal per situatie bekeken worden. Ook bij een beperkte 'weekendfunctie' kan een

kerkgebouw als rouw- en trouwlocatie, en als plaats voor ontmoeting met de Heer en met elkaar, een waardevolle betekenis hebben.

Omdat niet alle kerkbezoekers wekelijks naar een viering komen, kunnen we op deze wijze ook het aanbod van vieringen reguleren en een aanbod van Eucharistievieringen op zoveel mogelijk plaatsen blijven bieden, op voorwaarde dat de aanvangstijden op elkaar zijn afgestemd;

- C - Kerkgebouwen (ongeveer 65). Dat zijn die kerkgebouwen, die financieel en pastoraal niet gehandhaafd kunnen worden, en binnen een periode van ongeveer vijf jaar aan de eredienst onttrokken zullen worden. Deze gebouwen kunnen, zo mogelijk, een waardige andere bestemming krijgen.

Een spreiding over teveel locaties doet afbreuk aan de vitaliteit van de kerkgemeenschap en brengt haar levensvatbaarheid en toekomst in gevaar. Voor jongere mensen, nieuwe katholieken en zoekende gelovigen zijn deze slinkende en vergrijzende gemeenschappen niet aantrekkelijk. Door parochianen en de trouwe kerkgangers bijtijds hierover te informeren, kunnen we wellicht bereiken dat zij ook bereid zijn naar de meer centrale kerklocaties te gaan.

We zullen onze gedachten en voorstellen op verzoek van de regio overleggen of zelf inbrengen in een gesprek met de parochiebesturen in regioverband. In ongeveer 11 regio's zijn onze voorstellen al eerder gedeeld bij gelegenheid van een visitatie of is de regio reeds op orde. In 13 regio's zijn onze gedachten m.b.t. de toekomst eerder gedeeld maar zal er wellicht een gesprek ontstaan over onze benadering m.b.t. de categorisering van de kerkgebouwen. Voor slechts 6 regio's zullen de voorstellen nieuw zijn.

Tot slot

We realiseren ons heel goed dat we met deze gedachten en concrete voorstellen een nieuwe fase in onze Kerk in slaan. Van zelfstandige territoriale parochies binnen een regio naar een nieuwe, andere vorm van Kerk-zijn: een regionale presentie in (enkele) centrale kerkgebouwen met meer lokale gemeenschappen. O.i. kunnen we er niet om heen. Het hanteren van een kaasschaafmethode geeft wel enig uitstel, maar geen goed toekomstperspectief. Het is een ontwikkeling die we ook elders in Europa op grote schaal tegenkomen.

Op het Extranet zullen ook aanvullende instrumenten gepubliceerd worden die kunnen helpen dit proces te bevorderen.

De Diocesane Commissie Regiovorming en Kerkopbouw,
Haarlem, november 2012.